

HEMNET OCH FOUCAULT – EN KOMMENTAR

Anders Bartoneks uppsats om Hemnet och Foucault (*FT* 4, 2016) argumenterar för att internet-sajten *hemnet.se*, som är den viktigaste sajten för försäljning av bostadsrätter och egnahem, påverkar hur människor lever sina liv och gestaltar sina hem. Detta sker enligt Bartonek genom att bostadsrättsägare internaliserar den utifrån kommande blicken vilken blir till en disciplinerande faktor i linje med Foucaults tankar i monografen *Övervakning och straff* och främst då beskrivningen av Benthams fängelse *Panopticon*.

För att inte göra Bartoneks text orätt vill jag först citera några stycken och referera delar av innehållet. I den inledande tredjedelen säger Bartonek bland annat följande:

En stadsbo är idag i princip per definition en spekulant på marknaden. Livet som stadsbo med bostadsrätt innebär då att man ofta tvingas att internalisera en viss typ av marknadsekonomiskt tänk [...] En vinnare på bostadsrättsmarknaden är i tanken hela tiden på väg någon annanstans och förbereder nästa drag på marknaden.

Lägenheternas utformning, inredning och gestaltning tenderar att homogeniseras eftersom man som bostadsrättsägare redan med ena ögat sneglar på nästa försäljning och köp och då måste tänka i termer av vad en potentiell köpare vill ha [...]

[...] det som intresserar mig mest vad gäller Hemnet är att denna sida förmedlar vad jag vill förstå som en disciplinerande blick på människors hem och boenden. Genom Hemnet tvingar människor varandra och sig själva att bo och leva på ett visst sätt. Om man inte motsvarar det som marknaden kräver kommer du att bli en förlorare på bostadsmarknaden. Marknadsföringen blir en del av livet. Hemnet möjliggör därigenom också en övervakande blick på människors boenden, men därigenom kommer också varje enskild människa att tänka sitt eget boende utifrån den potentiella blicken från en annan Hemnet-användare. Det spelar då ingen roll om ens lägenhet verkligen är upplagd till försäljning på sidan, utan man kommer att utforma sitt boende utifrån den internaliserade blicken från andra genom Hemnet.

I den mellersta delen av texten sammanfattar Bartonek det han menar att Foucault säger i *Övervakning och straff*, främst då tolkningen av Jeremy Benthams fängelseskiss *Panopticon*. Sammanfattningsvis säger Bartonek följande:

Eftersom fången hela tiden kan vara övervakad, men aldrig vet exakt när han är det, så övertar fången själv övervakandet över sig själv.

Frågan är nu hur denna övervakningsprincip och synlighetsprincip kan användas för att förstå och problematisera hur Hemnets plattform fungerar inom bostadsmarknaden och för hur människor kan tänkas utforma sina hem med Hemnets lägenhetsinsyn i åtanke.

I den avslutande tredjedelen vill Bartonek besvara ovanstående fråga. Där skriver han bland annat:

Vad kan man se för kopplingar mellan hur Hemnet fungerar och används och Foucaults teori om de moderna formerna av övervakning, vilka bygger på att de övervakade själva övertar övervakningsrollen genom att de kan sägas internalisera en blick från utsidan? Min tanke är att Hemnet fungerar som en plattform för denna typ av självövervakning hos individerna och blir till en förmedling av individernas blickar på varandra och sig själva. Bilderna på andra lägenheter på Hemnet tenderar att bli internaliserad i människors medvetande och en avgörande dimension i deras gestaltning av sitt hem och liv. Det egna hemmet måste bestå i Hemnets ögon och uppfylla dess krav. Bilder på andras lägenheter är hela tiden en potentiell bild av den egna lägenheten, vilket gör att man gestaltar sitt hem efter dessa kriterier. Man kan alltid synas på Hemnet, och bara känslan av att inte motsvara dess krav skapar obehag och en känsla av förlust. [...] Man lever därmed genom ett perspektiv utifrån som har blivit den egna blicken: man gör den externa blicken till sin egen självbild. Att gestalta sitt liv på detta sätt gör alienationen till regel – det är det främmande som är hemmets kriterium.

Det jag vill kommentera berör Bartoneks användning av empiri rörande faktautsagor och kausala förklaringar och uppsatsens logiska struktur.

1. EMPIRI

Bartonek gör en hel del uttalanden rörande faktautsagor. Han anför dock inga referenser till stöd för dessa. Det finns alltid en flytande gräns

mellan faktautsagor som kan betraktas som allmångods och sådana som måste beläggas med empiri. Men vad gäller Bartoneks faktautsagor skulle jag hävda att många kräver empiri för att de ska kunna ligga till grund för hans argumentation. Hävdar man att lägenheter tenderar att "se mer och mer lika ut", att det existerar en "homogenisering" eller att Hemnet möjliggör en övervakande blick som internaliseras hos "varje människa" varför det då inte spelar någon roll "om ens lägenhet verkligen är upplagd till försäljning på sidan, utan man kommer att utforma sitt boende utifrån den internaliserade blicken från andra genom Hemnet". Om man hävdar detta och annat, ja då måste man försöka backa upp dessa uttalanden med någon form av empiri. Bartonek anför dock ingen empiri utöver sina, måste man förmoda, egna iakttagelser och därpå dragna slutsatser.

Bartoneks huvudsakliga syfte med uppsatsen är att argumentera för en Foucault-inspirerad tolkning av hur Hemnet fungerar som ett "instrument" för internaliserad övervakning av bostadsrättsägares liv och lägenheternas utformning. Eftersom denna tolkning bygger på de faktautsagor han gör är tolkningen beroende av att faktautsagorna stämmer. Men kan vi då anta att de stämmer? Eftersom Bartonek inte belägger faktautsagorna med empiri måste min tolkning bli att det i och för sig är möjligt att Bartoneks faktautsagor stämmer, men att det i dagsläget inte finns annat än hans egna ord till stöd för dessa. Om faktautsagorna stämmer är en empirisk fråga som inte kan besvaras med annat än just empiri. I praktiken föreligger det dock vissa svårigheter med hur man skulle kunna undersöka och belägga vissa av utsagorna. Hur ska man till exempel undersöka om bostadsrättsinnehavare i allmänhet och Hemnet-användare i synnerhet har internaliserat "en disciplinerande blick" eller att det inte spelar någon roll om ens lägenhet ligger till försäljning på Hemnet eller inte för hur man väljer att inreda densamma?

2. UPPSATSENS LOGISKA STRUKTUR

Bartoneks uppsats är som sagt uppdelad i tre delar. I första delen gör han ett antal uttalanden rörande faktautsagor samt menar sig vara intresserad av Hemnets roll i det han hävdar är en rörelse mot att lägenheter blir "mer och mer lika" vilket i sin tur bygger på den internaliserade blicken som verkar disciplinerande. I den avslutande delen menar Bartonek att Hemnet överför en utifrån kommande blick som disciplinerar bostads-

rättsinnehavare och därmed leder till att det ”egna hemmet måste bestå i Hemnets ögon och uppfylla dess krav”.

Bartonek förutsätter med andra ord redan i inledningen det som blir hans slutsatser i den avslutande delen.

Den mellersta delen ger förvisso läsaren en fördjupad förståelse för varifrån han hämtar sitt teoretiska perspektiv genom vilket han tolkar Hemnets funktion och de faktautsagor som han delger läsaren. Men att redogöra för i det här fallet Foucaults teori om internaliserad disciplinering gör inte de empiriberöende faktautsagorna mer eller mindre riktiga.

Och att förutsätta det som ska bevisas är i mina ögon anmärkningsvärt.